

ארגון יד לבנים
סניף ירושלים

עיריית
ירושלים

גרשון מושיוב ז"ל

בן רישל ושמואל

נולד בירושלים

בתאריך כ"א בשבט תרע"ג, 29/1/1913

התגורר בירושלים

שרת בהגנה

נפל בהתקפה על קרית ענבים

בתאריך ב' באלול תרצ"ו, 20/8/1936

נקבר בהר הזיתים

בן 23 בנפלו

קורות חיים

בן רישל ושמואל. נולד בכ"א בשבט תרע"ג (29.1.1913) בירושלים, דור שביעי בארץ. למד בבית-הספר העממי "תחכמוני" ואחר-כך בבית המדרש למורים בבית הכרם ובאוניברסיטה העברית, שבה סיים את הפאקולטה למדעי הטבע. נושא ההתמחות הראשי שלו היה הפיסיולוגיה של הצמח. בתחום זה פירסם מאמרים ומחקרים מדעיים. היה פעיל באגודת "המשוטטים", שבמסגרתה תר את הארץ לאורכה ולרוחבה, ונמנה עם מייסדי החוגים המארכסיסטיים בירושלים - "פועלי ציון שמאל" - וחבר הוועד המרכזי שלהם. מגיל 16 היה גם חבר פעיל ב"הגנה". על פעילותו האקדמית מספר אחד החברים: "באוניברסיטה מצא את עצמו, כאן הגיע אל המקורות - ותשוקת דעת עזה תקפתהו. . . גם בלילות היה אחוז מחשבות על נסיונותיו ומחקריו. . . הוא לא יטוס עוד במעבדה כדי לבוא לעזרתו של כל סטודנט, ושולי סינורו מתבדרים ומוסיפים משהו רחבות ומרץ לדמותו הרחבה גם בלאו הכי, השופעת כוחות עלומים. . .". באוגוסט 1936 התנדב לשמירה בסביבות ירושלים. באחד הלילות ערכה כנופיה ערבית התקפה על קבוצת קרית ענבים. "הנוודת" בפיקודו של יצחק שדה הדפה את ההתקפה, וגרשון שהיה במגינים, נפצע קשה. כעבור יומיים, בכ' באלול תרצ"ו (20.8.1936), מת מפצעיו והובא למנוחת עולמים בהר הזיתים בירושלים. הניח הורים, שני אחים ושתי אחיות.

ארגון יד לבנים
סניף ירושלים

עיריית
ירושלים

זכרו הונצח בספרים "מאורעות תרצ"ו" בעריכת ברכה חבס ו"בדם ובאש
- מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט" בעריכת ר. גולדברג.

גרשון מושיוב

נולד בשנת 1913 בירושלים, לאביו ר' שמואל משיוף ואמו רישל. בן למשפחה ירשלמית היושבת דורות רבים בארץ (דור שביעי) ואשר לקחה חלק פעיל בתחיית האומה בארצנו.

למד בבית"ס היסודי "תחמוני", והמשיך את לימודיו בסמינר למורים בבית הכרם. כל אותה עת הוא משתייך לחבורת "המשוטטים" ומרבה לסייר בכל רחבי הארץ, עובר אותה לאורכה ולרחבה, מסייר גם בסוריה, בפטרה וטובל עם חבריו בנחל ארנון. בו זמנית הוא לוקח חלק פעיל בבעיות החברתיות של תקופתו. התעניינותו הפוליטית מתרכזת במעמד הפועלים בארץ ובעולם, והוא מייסד בירושלים תא של תנועת הנוער המרכזיסטי, תנועה סוציאליסטית-ציונית.

בשנת 1932 בהיותו בן 19, הוא מתחיל ללמוד בפקולטה למדעי הטבע של האוניברסיטה העברית בירושלים. בשתי השנים הראשונות הוא קולט לתוכו את יסודות הביולוגיה ועם ראשית השנה השלישית מתחווה לו הדרך בה ילך. הוא מתמסר בכל לבו לנושא: הפיסיולוגיה של הצמח. אותו הלך מחשבה שהוביל אותו משחר נעוריו לחקר יחסי חברה, להכרת חוקיה ולהתמסרות להשגת פתרון, מביא אותו גם לשאיפה לחדור לחוקי החיים של הצמח ולהכרת תופעות הכרוכות בצמיחה והתפתחות (בהדרכת מורהו לפיסיולוגיה ד"ר אבן-ארי).

נפשו הצמאה לדעת, להרחבה ולהעמקה, אינה יודעת שובע. בשנת 1936, שנתו האחרונה ללימודים הוא משמש גם כעוזר במחלקה ומצליח בזמן קצר להתחבב על תלמידיו-חבריו. באותה שנה הוא מפרסם את עבודתו המדעית הראשונה ב"הטבע והארץ". כיוון החקירה המדעית היישומית שלו יש לה חשיבות רבה לגבי הבעיות של החקלאות המעשית. כיוון זה שהוא החל בו ועורר אליו את התענינותם של מוריו וחבריו יהיה קשור עד היום בשמו של גרשון מושיוב.

השנה 1936 ובארץ פורצות המאורעות. יצחק שדה מקים את "הנוודות", הפלוגה הראשונה ב"הגנה" שיצאה מעבר לגדר להתקפה על הכפרים הערביים שמהם נהגו הרוצחים לצאת לפעולותיהם הרצחניות (וכך עברה הלוחמה מן הישובים העבריים המותקפים לשטח האויב). גרשון, כחבר ב"נוודות" עומד הכן לכל תפקיד שיוטל עליו. מלומד צעיר, בעל כשרון מדעי בלתי מצוי, שקדן וחרוץ מצטרף אל קבוצת המתנדבים שיוצאת לשמירה על קבוצת "קרית ענבים" בהרי ירושלים הנתונה מדי פעם להתקפות של מרצחים. בתוך "קרית ענבים" מצא לו

פינה ללימודים, ובעד הדלת היו רואים אותו לומד, כותב והוגה וממשיך במלאכת המחשבה. ובכל זאת הוא תמיד אחד מהחבר'ה, ממלא תפקידו בכל מאה האחוזים, אינו מתבדל ואינו מתנשא, צנוע וחברתי, גם בהיותו עסוק במשהו שונה מכל החבר'ה.

בליל ה-17.8.36 במהלך התקפה קשה מצד ההרים, פתחה יחידת המתנדבים חברי "הנודדת" בקרב אש על המתקיפים. בקרב זה נפצע גרשון פציעה קשה מאד בכבד. הועבר לביה"ח הדסה בירושלים. שלושה ימים נאבק קשה על חייו. וביום 20.8.36 לפני הצהרים מת מפצעיו. למרות מצבו האנוש - המשיך להתעניין בנעשה בארץ. חצר ביה"ח הוצף בהמוני צעירים ומבוגרים שבאו לשבת במחיצתו או בחברת אמו, אחיו ואחיותיו ולהתפלל אתם לשלומם.

ההלוייה נקבעה לשעה 7 בערב ובירושלים היה עוצר בשעה זו. ובכל זאת עשרות הצליחו לקבל אשרות על מנת להשתתף בהלוויה. ראשי הישוב באו לחלוק לו כבוד אחרון. ביניהם מר יצחק בן צבי, פרופ' מגנס, ד"ר אבן-ארי, ד"ר א. אייג, מר ראובן כצנלסון, ועוד חברים מהמפלגה, מהסתדרות העובדים וחברי ה"הגנה".

גרשון מושיב נקבר בהר הזיתים בחלקת הקבר של המשפחה שבה קבורים היום גם אמו ואביו. על הקבר אמר מורו וידידו ד"ר אייג: היה לנו איש שלעתיד קיוונו לגדולות ולנצורות ממנו - ניצוץ הבריק - ודעך, למחרת הלוייה היתה הכותרת הראשית בכל עתוני הארץ בימים ההם: הלויית גרשון מושיב ז"ל, כאשר בכל עתון פרטים נוספים על חייו ומותו של האיש המיוחד שנקטף והוא בן 23 שנים.

במגדיר לצמחי ארץ ישראל שנכתב ע"י פרופ' אלכסנדר אייג נקראו שני צמחים בשמו של גרשון:

1. זמזומית מושיוף
2. מושיובית הגלילית

הצמח "מושיובית הגלילית" השייך למשפחת הלועניתים הוא נדיר ביותר, ומפליא שבדיוק בשנת ה-50 למותו נתגלה הצמח בגליל באיזור יסוד המעלה. בגמר פריחתו נלקחו זרעיו ונזרעו בגן הבוטני של אוניברסיטת ירושלים. איזו הנצחה יפה לאיש מיוחד ויפה.

גרשון — נולד כא בשבט תרע"ג,
נפל בקרית ענבים ביום ב אלול תרצ"ו.

גדול הכאב ועמוק הפצע! ככה אורי וישעי! ניטל פארי וגאוני ונשברה משענתי ותקותי היחידה בחיים. וגדול ועמוק צער הקרבן שהקרבתי בזכרי שבני זה בכשרונותיו והתמדתו עתיד היה, כפי שנבאו עליו מוריו וחבריו באוניברסיטה להיות במקצועו, חקר צמחי ארץ-ישראל, לגאון ולפאר לאומה כולה; בזכרי שבני זה, נקי המחשבה ואנן הדעת, עתיד היה להיות לאחד מאצילי האומה, כפי שיעידו עליו אלפי חברי-תלמידיו — ובן יקר, זה, שאמרנו בצלו נחיה, הלך מאתנו לבלי שוב. היש מכאוב כמכאובי? גדול כים שברי ומי ירפא לי.

והכאב עוד הולך ומתגבר, הפצע הולך ומתעמק בשעה שהיתוש של יאוש מנקר במוחי. הנרצה הקרבן? האם כדאי הוא הדם הנקי של צעירינו הנשפך על אדמת המולדת ויש שכר לו? האם יביא את הצדק הנדרש שבשבילו נלחם בני הקדוש יחד עם כל הישוב?

ושאלה מרה זו, שהיתה כפי בני ברגעיו האחרונים, עלתה יחד עם נשמתו למרומים לפני כס עליון והיא תובעת את פתרונה. הדמים הטהורים והרעננים שנשפכו צועקים מן האדמה הקדושה. שמים, ענוני! היש תקוה לאחריתנו?

ושאלה זו היא שאינה נותנת לי מנוחה ברגעי הקשים. היא שאינה מאפשרת לי לקבל נחומים אפילו בשעה שאני יודע שכל האומה משתתפת עמי בצערי, אפילו בשעה שאני שומע ממרחק של ארבעת אלפים מיל קול נהי ובכי של הישוב כולו הבוכה יחד אתי על שברי, שהוא שבר בת עמי. ורק נחמה אחת לי בייגוני, והקרבן עצמו מקור הנחמה. אברהם אבינו עמד בנסיון והקריב את בנו יחידו על קדושת השם, הרי בנו יצחק אבינו עומד ושואל: ואיה השם לעולה? והקרבן שלי הקדיש והכין את עצמו לכך במשך שנים שעמד והגין בקדושה ובטהרה. ועוד במכתבו האחרון אלי הוא מצטער על אשר לרגלי עבודתו באוניברסיטה אינו יכול לעזוב את ירושלים ולעלות לקרבן על הרי יהודה וירושלים. ואת מכתבו זה הוא מסיים לאמר:

"ואשר לי, אל תדאג. לעת עתה, לצערי, נאלץ אני עוד להשאר בירושלים, אלא אם אפילו אצא לשמירה, אין בכך כלום, כידוע: "שליחי מצוה אינם ניזוקין". . . השגתי עבודה בספריה הבוטאנית, אולם עבודה זו מכבידה עלי, היות ואני עסוק מאד בבחינות. על כל פנים, בעוד 2 — 3 חדשים אסיים את למודי ואשאף אויר לרווחה. מסור שלום לקרובי. בנך גרשון."

"לצערי נאלץ אני להשאר בירושלים" — מלים נוקבות ויורדות עד התהום, בבחינת "מתי תבוא לידי ואקיימנה" שקרא רבי עקיבא בעת שעמד לההרג על קידוש השם. וזוהי נחמתי בייגוני הרב. זה מפזר במקצת את ערפלי היאוש המקדירים את הנפש. אם הישוב בארץ יכול לגדל דור שכזה, אם קרקע המולדת יכלה להצמיח גידולים כאלו, אז יש תקוה ויש שכר לפעולתנו והדם הנקי לא לחנם נשפך!

ושומע אני את שפתי בני הדוכבות בקבר הקדושים על הר הזיתים, המנחמני ונותן לי תשובה לכל ספקותי האוכלים לב ונפש. וזוכר אני עוד את דבריו לפני עובי את הארץ: "עוד חציר העם, עוד לא הזרעוץ הלב היהודי עלינו להיות למופת ולסמל ועל קברותינו המעטים עוד יעלו האלפים להמשיך את ההגנה והבנין. יעפילו ויעלו עד שיגיעו למטרה זו שהצבנו לנו". וקורא אני את דברי האם השכולה במכתבה האחרון אלי: "גרשון הלך הלילה לשמירה וד' ישמור אותו."

ויהי חלקי, אביך השבול, עמר.

בית נשיא המדינה
ירושלים

126

י. שקד הספיד בשם חבריו ללמודים. קורא לחשבון נפש כי גרשון הוא עדות כי אנו ננצח במלחמתנו.

אחד מחבריו נשא הספר בדמעות חנוקות, האשים את הממשלה על יחסה האדיש כלפי הרוצחים והאחרים לרציחותיהם.

בעת אמירת קדיש נשמע קול בבי אשה מר: כבר לוקחים אותו! הגופה הונחה במכונית המלווים, תחת משמר שוטרים, נסעו להר הזיתים. ברגע של דומיה נסתם הגולל.

דבר, ג' כאלול תרצ"ו

*

בן נאמן וחביב היה, חבר יקר ואהוב ותלמיד מעולה. הצטיין באהבת העבודה ובכשרון ההעפלה. כמה עמל ומרץ, חיבה ועמקות גילה בלמודיו ובכל פעולותיו. כבר בצעדיו הראשונים בשדה החקירה בעולם הצומח, ניכרו סימני החוקר הרציני לעתיד: אהבה רבה למקצוע, יושר מדעי ודייקנות. דבריו נכתבו בהקפדה מדעית ולשונית; ידיעותיו בעברית היו עשירות. מכאן יחסו החם והער לספרות המדעית בעברית, יחס זה הביאהו גם לפרסום מאמרו המדעי ב"הטבע והארץ". עסק בפזיולוגיה של הצומח, אך בהתעוררות רבה היה מקדם כל מחקר וכל מאמר בבוטאניקה בכלל הנכתב עברית, אף כי עבודתו הביאה אותו גם לידי השתלמות ועיון בשפה הגרמנית ובספרותה המדעית.

מפעם לפעם היה סח על מחקריו החדשים שהוא עומד לפרסם בקרוב. ובוה רצה גם לעודד ולהתעודד. עם הבאת כוחותיו לידי גילוי גבר בטחונו העצמי וגדלה שמחתו מתוך הכרה עמוקה שההתעסקות במדע היא לטובת האדם ולאשרו. משפחתו, מוריו וחבריו תלו בו תקוות. והוא ידע את מלוא האחריות המוטלת עליו.

היה חסון, אמיץ ומעפיל. כל יודעיו ישמרו מתוך חרדה את החוויה הנאצלת והחביבה שבדמותו של גרשון מושיוב.

ברוך

לא עלתה עוד דמעה בעין למראה המסגרת השחורה העוטרת את שמו בראש העתון. רק כאב צורב בלב, יגון לוחט וכעס אין אונים על הגורל ושליחיו, חיות-אדם. לא בכיתי, כי עלו לפני תמונותיו מימי ילדות ונערות ועד ימיו האחרונים והכולט שבכולן הוא — החיוך הטוב והעליו, פרי שמחת חיים מלאים וטוב לב של צעיר מלא מרץ, פעיל, ער, עליו ורציני כאחד, לומד בשקידה ובהבנה רבה וחי אף על פי כן מחוץ לד' אמות של המדע למען התנועה שהוא מיוצריה הראשונים וממנהיגיה אהוב על חבריו ומכריו.

אין דמעות עוד, אך הכאב צורב והיגון לוחט על שדוקא אותו רצחו, את גרשון, שמרבית זמנו ויגיעו הקדיש למען האחוה בין עברים וערבים ובה ראה מטרה לחייו ולמרצו.

יעקב תלמי משמר העמק,

דבר, 30.8.1936

לוית גרשון מושיב בירושלים

אמש, ב־7, הובא לקברות אחד מבחירי הנוער היהודי בארץ, גרשון מושיב, שנפל בידי מרצחים שהתנפלו על קרית ענבים.

קהל חברים רב השתתף בהלוויה בחצר "הדסה". באו מ. שרתוק בשם הסוכנות, י. בן־צבי בשם הוועד הלאומי, י. ל. מאגנס מטעם האוניברסיטה, ר. קצלנסון מטעם ועד הקהלה, א. רבינוביץ בשם מ. פ. ים, ליוביץ, קושניר וטרנופולד, חברי המפלגה פועלי ציון, באו מתל אביב חברים מהחוגים המארכסיסטיים, הבחרות הסוציאליסטיות, פרופיסורים ועובדי האוניברסיטה, חבריו הסטודנטים, ועוד. א. רבינוביץ הספיד ואמר: הקיטרוג על הנוער הארץ־ישראלי, על הקאריאזים שלו, נתבדה בגרשון מושיב. הוא הסמל של הנוער הארץ־ישראלי. יליד ירושלים. יחד עם עבודתו המדעית, כשרונותיו, הקדיש את רוב זמנו לעבודתו הפוליטית, שהיתה מוקדשת לענייני מעמד הפועלים בארץ ובעולם כולו. גרשון נפל בשמרו על נקודת פועלים יהודיים. יהי זכרו ברוך!

הד"ר ראובן קצלנסון אמר: יליד ירושלים, שהכריזה לפני אלפי שנים על שלום ואחווה בין העמים; חניך האוניברסיטה, שפתחה את שעריה לכל בלי הבדל; חבר לציבור, שהכריז על יחס נאמן לעובד ולעם הערבי; אדם שרכש ידידים בעם השכן, רצה הגורל, שדוקא זה שהושיט יד לשלום, נפל על משמרתו. עוד יבוא יום, ירושלים תגדל, הישוב יפרח, אז יזכרו את גרשון, את אחד מאלה, שביד אחת הגן על העם, ואת ידו השניה לא חדל להושיט לשלום.

הח' טרנופולר בשם פוע"צ אמר: עלי להפרד בשם התנועה, מגרשון היקר שלנו, החבר הזה, שהיה עד רגעו האחרון נאמן למלחמה לאחות עמים, לאחווה גם עם שכני הארץ הזאת, שהפכו לקן טארורזים. לא נוכל לשכוח את גרשון, בעבודה מדעית ובעבודת התנועה. עוז הנוער ומרץ, עוז רגשי אדם. הוא עבד בלי הפסק. טיפח משמרת צעירה, עמד ליד עריסתה. המשמרת הצעירה הזאת נתיתמה מאחד מחבריה המעולים והנאמנים ביותר. הוא נפל על משמרת־הגנה בנקודת עבודה. מחץ טירוריסטים, שהוכו בסנורים ע"י הכנופיה הריאקציונית הפיאודאלית הנהנית מחסות הממשלה הזאת והארץ הזאת הפכה לגיא זוועה, לקן מרצחים. אך זה לא יבאיש את ריח א"י בעיני המוני היהודים, הרוצים לעלות ולחיות בה. גרשון הוא הקרבן השבעים ושנים. נפל על מזבח השנאה הגזעית; והטירור עוד נמשך, מסית משסה והורג. רצוננו לא בנקמת דם, אך במערכה מדינית מגובשת ומאורגנת. על כך לא נבליג. נלחם באומץ נגד הטירור וההתנקשות בזכויותינו.

על קברך הפתוח, גרשון, אנו נשבעים: לא נרתע, כער אחות העמים, בעד חזית פועלים מאוחדת, בה נלך ונלחם. זכרך לא ימוש משורותינו.

ד"ר אייג, בשם מוריו, אמר: היה בו יסוד עברי: אהבה לאמת מדעית והתעמקות. קשה להעלות על הדעת, כי לפני לכתו לקרית ענבים גמר את עבודתו המדעית הראשונה ושלחה לדפוס. מי חשב, שזאת תהיה עבודתו האחרונה!

הח' לוריא: מונח לפנינו רע ואח. יחד עבדנו שנים. הוא סמל הנוער בארץ, לא רק במדע, אלא במסירות נפש. אין אנו יודעים את מי נלוה מחר. אנו מאשימים את הממשלה. אין אנו חיים בשבילנו בלבד, ברצוננו לפתור את שאלת מיליוני היהודים. אנו נשבעים להפיץ את הרעיון, שאתה, גרשון, נפלת עליו, ונקדשנו לשחרור העם היהודי בארץ הזאת.

ד"ר מאגנס: גם לאוניברסיטה יש חללים. איש מדע צעיר, בן ואח, הולך מאתנו. ללא מועד עזב את לימודיו אשר אהב, את החיים היפים, שהיה זקוק להם.

בימי הסיוט הטרופים האלה נטרפו חייו של אחד המעולים בתנועתנו — גרשון מושייב. בליל נזעם, אפל, במחסה טרשים, במשמרת ההגנה על נקודת עבודה. מול כדורי מתנקשים מהמארב, הוא נפל. רסיס פצצה פגע בו. ניתק החוט ויחדל. וצללי הליל הנזעם ההוא גררו אתם נגוהות עלומים מזהירים, שנגזזו לבלי שוב.

זו המציאות האכזרית, השחורה, לעולם לא תרגיל את חבריו הקרובים ביותר לזווג איום ומשונה של משפט זה: גרשון מת. לא יאומן, המוח אינו תופס: גרשון ו... מות? הכיצד? כלום תתכן תסיסת חיים וכליון במזיגה אחת?!

תולדותיו? ... מה יתנו ומה יוסיפו אלה? הן הוא עוד טרם חושף את עצמו עד תומו ו...

ידום — — —

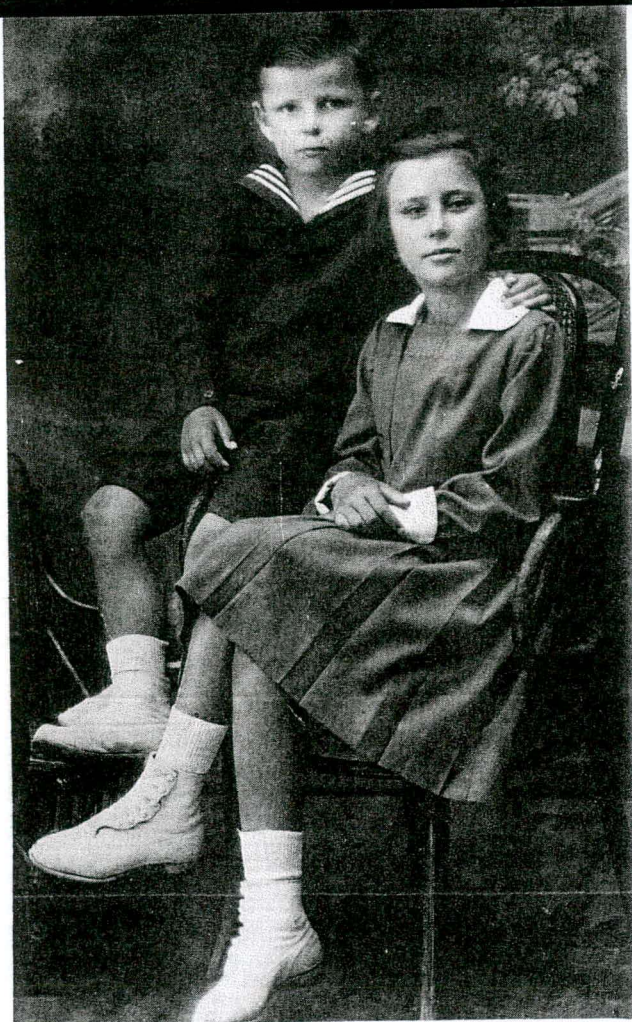
וליד החומות בירושלים, דל וצר היה חוג סביבתו, משויכל להשכין בו את נפשו הרחבה. צרים מדי היו נקבי החיים ההם משויכל להשחיל בהם את חוט חייו התוססים. עודו חובש ספסל הלימודים בסמינר, מצטרף גרשון לקבוצת החברים, מייסדי תנועת החוגים המארכסיסטיים בארץ. שוקע כולו בחישוב עיקרונות המארכסיות הארצישראלית, בפעולה ארגונית תעמלנית. עם תרמילו הקטן על השכם הוא נודד מנקודה לנקודה בארץ. מארגן תאים, מרצה, מדרוך, מלכד חברים, מפרסם מאמרים בעלוני התנועה המיועדים לתעמולה. והוא מלכד בקסם דבורו, בעוז הבטוי, בהגיון הוכחתו וגם ב... חן קלסתריו הקורן והמקסים, השובה ומרתק. בצחוקו העדין והמשובב, בפשטותו הגדולה ובכוח אמונתו הרבה. וכך היה מופיע גרשון בחיים: ער, חי ומפרכס. בשרטוטי פניו הובעה פנימיותו. צהלת החיים וששון אורם המה יסודי נפשו. וגורל התנועה — ראש מעיניו. קמה תנועת החוגים המארכסיסטיים בארץ וגרשון הוא הרוח החיה בתנועה. בראשיתה תנועת נוער חנוכית, מכה שרשים בשורות הנוער העובד והלומד, מחדירה את ההלכה המארכסיסטית לארגוניהם: ולאורה מנתחת והורסת בלי רחמים דעות מוחזקות ומושכלים ראשונים, שנשתרשו בתנועת הנוער הארצישראלי. תנועת החוגים המארכסיסטיים פורמת את לוט התום והאידיליה, האופף את ארגוני הנוער בארץ, פוגמת את האידיליה הנפשית של הדור הצעיר הארצישראלי ומקנה לו שלימות רעיונית, ידיעות במארכסיות וביסודות הציונות הפרוליטארית. התנועה מתרחבת. תאיה מתלכדים ומתפשטים בארץ. בעיר ובכפר, במושבה ובקיבוץ, בבית-החרושת ובין כתלי בית הספר צצים חוגים מארכסיסטיים. והנה 14 למאי 1932. הכנוס הראשון לתנועת החוגים המארכסיסטיים. מפקד כוחות ראשון לתנועה הצעירה. כנוס צנוע אך מעודד. ארשת צלולה ורצינות לכנוס, לדיון ולמדיינים. תעודת כגרות פוליטית לתנועה הצעירה, השואפת לחבוק זרועות תנועת הפועלים בארץ. בינתים והתנועה גדלה ומתרחבת. מצטרפים לשורותיה פועלים מאורגנים. פעולת התנועה אינה יכולה להצטמצם שוב בתחומיה הקודמים. נצמחת משמרת צעירה של נוער מארכסיסטי, התובעת טיפול והדרכה. המצב המדיני בארץ, המצב בתנועת הפועלים הארצישראלית וההתאבקות במערכות התנועה הציונית הפורליטארית בארץ ובחו"ל מציגים לפני תנועת החוגים המארכסיסטיים שורת בעיות. לפני התנועה הזאת ניצבת הפרובלימה הדחופה להרחבת ההיקף. גמל הצורך למפנה. הכנוס השני בירושלים בפברואר 1934 כבר מתוה את קויה הראשונים של התכנית המורחבת. באותו כנוס נעשה נסיון רציני לנסח פרקים ראשונים לפרוגרמה פוליטית של מפלגת פועלים מארכסיסטית בארץ. בהרצאות ובדיון ניתן ניתוח ממצה להשתלשלות המלחמה המדינית של מעמד הפועלים בארץ.

גרשון בשנת תרפ"א.

גרשון בשנת תרפ"ב.

גרשון וחנה בשנת תרפ"א.

גרשון מושיב משתתף באופן פעיל בבירור היסודי הזה. מגלה התנגדות רבה לחינוך התנועה בתחומי חוגים למארכסיות: הוא בעד פעולה מדינית רחבה והיקף ארגוני מפלגתי. ובאיטאפים הבאים חותר לקראת ליכוד החוגים המארכסיסטיים עם התנועה הציונית הפורליטארית. בועידת האיחוד נשא גרשון את נאום הברכה בשם תנועת החוגים המארכסיסטיים, כשהוא מלא התלהבות ואמונה במזיגה ההיסטורית בין מפלגת פועלים ציונית מעמדית ותיקה ותנועה מארכסיסטית ארצישראלית צעירה, שנצמחה על קרקע המציאות המתפתחת של המלחמה המדינית בארץ.

גרשון גלה יחס ער ובריא למדע. יחס זה שמר עליו בפני אקדמיות מאוכנת וקרחת. "ניצוץ גאוני הגיה ודעך" — כה הגדירו מורו הד"ר אייג. בעבודתו המדעית עשה חיל רב. בשורת מאמריו המדעיים, שפורסמו ב"הטבע והארץ", גלה כשרון מדעי רציני ותשוקה עצומה למחקר. נתקיימה בו המזיגה המופלאה והנדירה, שלא רבים זוכים לה; מזיגה של טמפרמנט פוליטי סוער, כשרון לחקירה מדעית, שקדנית ושקטה, מסירות פרוליטארית עמוקה והתלהבות מהפכנית. ובימים אלה, עת הריאקציה המדינית בארץ הכריזה על המוני הישוב היהודי טירור-דמים איום, פרש גרשון מעבודתו והתמכר כולו למערכת ההגנה. ועל משמרתו זו נפל חלל. והוא בחייו ובמותו סימל את המזיגה המהפכנית הנעלה — מזיגת התורה והמעשה. —

הוא איננו ושירת חייו באמצע נפסקה... האמנם גרשון איננו?!

★

דמותו של גרשון מלווה אותי בכל מקום. הנה ירדתי מהאוטו — ומתוך הפינה, מבין העצים, מופיע הוא במעילו האפור-כהה, וידיעה ברורה כובשת אותי: הוא איננו. הוא לא יעבור עוד בצעדי חפזון רחבים את חצר האוניברסיטה בפנותו אל "המעבדה הקטנה", כשהתיק מתחת לבית-שחיו; לא יכנס עוד אל האוטו הגדוש, היורד העירה, בבקשו מקום, כשבדיחות על שפתיו ועיניו מתיזות זיקי לגלוג של טוב-לב; לא ישב עוד על ידי על הספסל שם בחצר, לא יספר עוד את הידוע לו על בתי הספר השונים בארץ, החל בגן-הילדים — ומתוך ספורו עולה תמונה שלמה, רחבה ובהירה, תמונת החינוך בארץ; הוא לא יטוס עוד במעבדה — והוא אז בתפקיד של "עוזר" — כדי לבוא לעזרתו של כל סטודנט, ושולי סינורו הכהה מתבדרים ומוסיפים משהו רחבות ומרץ לדמותו הרחבה גם בלאו הכי, לדמותו השופעת כוחות עלומים; וכשהחיים יחזרו אל מסלולם, באוניברסיטה יתחדשו הלמודים, הגשמים יתחילו, ירק יופיע ובין גשם לגשם טיולים יבואו — גרשון לא יהיה.

במה היה יקר כל כך, קרוב כל כך? בני אדם ישנם: מביט אתה עליו, רואה את הליכותיו, משוחח אתו, מתבונן — ולפניך מתיצבת דמותו מלפני שנים רבות, אם כי אז לא הכרת אותו כלל; קל לך לפשוט מאדם זה את לבושי הזמן ומסיבות החיים, ולראותו ילד, חסר דעת עדיין — ובכל זאת יש בו דבר מה עיקרי, תמציתי; ודבר יסודי זה עולה ומבצבץ מבעד לכל הלבושים גם במבוגר; בני אדם ישנם — שרשי נשמתם נראים לעין, רעננים ועסיסיים, הם מבריקים בבת הצחוק, משתקפים בראש הזקוף, בשער המתנועע ברוח, בחולצה פרומת הצוארון, רומזים מכל ההליכות; דמות "אדם שקוף" כזה מעוררת אמון ומבטיחה: הוא לא יגוד לעולם, הוא יהיה נאמן עד מות. גרשון "אדם שקוף" היה — גרשון הטוב, הפקח, הרענן תמיד.

גרשון "צבר" היה, יליד הארץ, בן ליליד הארץ ו"צבריותו" השרשית הוסיפה לו קסם מיוחד. האם לא יחף וטוב-לב נשא בטיול לים המלח, על כתפיו הרחבות את רוב החברים אל הסירה, למען לא ירטיבו את נעליהם? האם לא עמד על חרטום האניה מול הגלים, כשהוא רטוב כולו — ראשו זקוף, עיניו צוחקות בשמש ועל שפתיו-בדיחות, בדיחות? האם לא "צבר" היה גרשון גם בסוציאליזם שלו? לא סוציאליסט ב"משקפיים" היה, לא סוציאליסט של "ברושורות" ו"דוקטרינות"; דבר מה שרשי היה בסוציאליזם שלו — ורענן ובלתי גלוי היה גרשון גם בצמחונותו, רענן ובלתי אמצעי היה גם במדע. באוניברסיטה מצא את עצמו, כאן הגיע "אל המקורות" — ותשוקת דעת עזה תקפתהו; הן גם כלילות היה אחוז מחשבות על נסיונותיו מחקריו. ו"צבר" טהור היה גרשון גם ביחסיו אל חבריו ואל חברותיו. עכשיו יבלו הנבטים בהם ערך את חקירותיו; התיתמה חבילת הספרים אשר אך זה נתקבלה ואשר בה היה מעוניין בה. ריק מקומו של גרשון במעבדה, ריק מקומו בעולם.

ד"ר א. אייג מי שהיה מורו של גרשון באוניברסיטה העברית

★

בליל 17 באוגוסט נפצע קשה, בהגינו על קרית ענבים בשעת התקפה של מרצחים ערבים, ואחרי שלשה ימים של ענויים קשים מת. למרות גילו הצעיר הכירוהו רבים כאיש החברה, כחבר המפלגה, כלוחם מלחמת הצדק החברותי, אולם רק מעטים ידעוהו כמלומד צעיר מהמבטיחים ביותר. ניצוץ של חוקר מעמיק ורחבי-האפקים נצנץ באיש הזה ודעך טרם הספיק להתלקח לשלהבת. המרץ והדבקות של חקירה לשמה אבדו בטרם הספיקו להתגלם, בטרם הספיקו ללבש צורה ולהתבטא באוצר של אמת מדעית לדורות הבאים.

גרשון מושיוב נולד בשנת 1913 בירושלים. היה בן למשפחה ירושלמית, היושבת זה דורות רבים בארץ ואשר לקחה חלק פעיל בתחית האומה בארצנו. אהבתו לטבע מתעוררת בו בעודנו נער. מצטין בלמודי הטבע בבית-המדרש למורים, אשר בו הוא מקבל את השכלתו התיכונית. מרבה לטיל ולסיר את הארץ. מתלווה אל "המשוטטים" או לחוגים של חברים ומיודעים ועובר את הארץ לארכה ולרחבה, וכן גם את סוריה. אבל ביחוד מושכים אותו המדבריות והערבות. בסורים אלה הוא מסתכל, אוסף, לומד וסופג אל תוכו את יפי הטבע והודו, ומתעוררת בו התשוקה להכיר את רזיו.

בשנת 1932, בהיותו בן 19, הוא נכנס לפקולטה למדעי הטבע של האוניברסיטה העברית בירושלים. בשתי השנים הראשונות הוא קולט לתוכו את יסודות הביולוגיה ועם ראשית השנה השלישית מתחוררת לו הדרך בה ילך. הוא מתמסר בכל נפשו ומאדו לפיסיוולוגיה של הצמח. אותו הלך המחשבה שהביא אותו משחר נעוריו להעמקת הנתוח של יחסי חברה, להכרת חוקיה ולהתמסרות להשגת פתרון לפרובלימות של חיי חברה, מביא אותו גם לשאיפה לחדר לחוקי החיים של הצמח, להתעמקות בפרובלימות הפיסיוולוגיות היסודיות של צמיחה והתפתחות. בהדרכת מורהו לפיסיוולוגיה, ד"ר אבן-ארי, הוא פונה לחקר הפרובלימה של חמרים הגורמים לצמיחה וחמרים המעכבים את הצמיחה (חמרי-צמיחה וחמרי-עכוב), פרובלימה אקטואלית של הפיסיוולוגיה שנתעוררה בזמן האחרון ביותר. בקלות מופלאה הוא מסגל לעצמו את שטות העבודה, את השפות הלועזיות הנחוצות לו לשם חקירה ואת הידיעה רחבת-ההיקף בפרובלימות כלליות של הפיסיוולוגיה.

אולם לבו נשאר ער ופתוח גם לכוונים אחרים של הבוטניקה, כמו גם לכמה מקצועות אחרים של הביולוגיה. בהתלהבות ובשלמות נפשית הוא מתמסר פעם למקצוע זה ופעם למקצוע אחר, קורא, מעיין, שואל ומתוכח. נפשו הצמאה לדעת, להרחבה ולהעמקה, איננה יודעת שבע. בשנת 1936, בשנתו הרביעית והאחרונה ללמודיו באוניברסיטה הוא נכנס לעבד גם כעוזר בפיסיוולוגיה של הצמח באוניברסיטה. הוא מתמסר בכל הרצינות לתפקידו החדש ומצליח בזמן קצר להתחבב על תלמידיו-חבריו.

את עבודתו המדעית הראשונה הוא מפרסם ב"הטבע והארץ" (כרך ד', חוב' ב' ו-ג' ד'). בעבודה זו, המצטיינת בבהירות ההבנה ובסגנון שוטף, הוא נותן סקירה מקיפה על הפרובלימות של חמרי-זרז ועל הספרות הנוגעת בענין זה עד הזמן האחרון ביותר. בשנה האחרונה לחייו הוא מוסר את כל עתותיו הפנויים מעבודותיו כתלמיד, כמורה, כאיש הצבור, ולבסוף כאחד העומדים בשורת ההגנה של הישוב, לעבודת הגמר שלו ולנסיונות בחמרי יצירת שרשים. את הנסיונות האלה הוא מסכם ימים אחדים לפני מותו, מתרגםם לאנגלית ושולחם לחוץ-לארץ לפרסום. העבודה הזאת שתופיע בקרוב בעברית היא העובון המדעי החשוב ביותר שנשאר אחרי מושיוב. בסכום שלה מוכיח

מושיב שגרירי החטה הקשה (*Triticum durum*) שהפסידו את כח יצירת השרשים על ידי השפעת גפרית נחושת (Cu SO_4), מסוגלים לחדש כח זה אחרי שמשרים אותם במהלם של צמחים שונים או במים שגדלו בהם יחורים. לדעתו של מושיב מפסידים, כנראה, הגרגירים על ידי פעולת גפרית הנחושת את החמר המכונה ריזוקואלין, והוא הוא הנמצא בתוך מהל הצמחים והמחזיר את כח יצירת השרשים. מושיב קובע גם את התכונות הפיסיות של החמר הזה, כמו גם את העובדה, שאין הוא נמנה על קבוצת חמרי האוקסין (auxin). פשטות ובחירות המחשבה המתבלטת מעצם העמדת הפרובלימה ומאפן פתרונה ויחד עם זה ההתעמקות והיריעה הרחבה בנושא מסמלים במאמר זה את מושיב החוקר. שאר העבודות שעסק בהן מושיב, חוץ מעבודות הגמר שלו, נשארו בלתי מסוכמות. יתכן, שאפשר יהיה על יסוד חמר הנסיונות שלו להביא לידי גמר עוד אילו מעבודותיו, שבהן התחיל. בזה מטפלים מוריו וידידיו.

כוון זה של חקירה מדעית בארץ, כוון של חקירת חמרי-הצמיחה וחמרי-העכוב, חשיבות מרובה נודעת לו גם לגבי הפרובלימות של החקלאות המעשית. כוון זה, אשר מושיב החל בו ועורר אליו גם את התעניינותם של מוריו וחבריו, כוון זה קשור יהיה לנצח עם שמו של מושיב. המחשבה המדעית שגלה המנוח לא תדעך. היא תמצא לה מעריצים ויורשים, ובזאת נמצא את נחמתנו באבלנו הכבד על אבדן החוקר הצעיר.

יהי זכרו ברוך!

ד"ר א. אייג

"הטבע והארץ", נובמבר 1936

★

גרשון מושיב נפצע פצעי מות בליל 17 באבגוסט 1936, בהגנו על קרית ענבים, בשעת התקפה של פורעים ערבים. אחרי שלושה ימים של ענוים קשים יצאה נשמתו, בהיותו בן 23 נולד בשנת 1913 בירושלים. בשנת 1932 הוא נרשם בתור תלמיד למדעי הטבע של האוניברסיטה העברית, אחרי גמרו את למודיו בגמנסיה ובית המדרש למורים בירושלים. בשנה השניה ללמודיו הוא בולט מאוד במעבדה לפיסיולוגיה של הצמח על ידי כשרונותיו המצויינים, חריצותו ותפישתו המהירה. התעניינותו במקצוע זה הולכת וגדלה מיום ליום והוא מחליט להתמסר לפיסיולוגיה של הצמח.

עבודתו העצמאית הראשונה, שטפלה בהשפעת המלחים על הנביטה הוכיחה, שהרושם הראשון שהוא עשה עלי במעבדה לא היה רושם מוטעה. התלהבותו, התעמקותו ודבקותו במקצוע גדלים והולכים מידי יום ביומו, ולא קשה היה לקבוע שעלם זה יצמח לחוקר מוכשר בשדה הפיסיולוגיה של הצמח.

כוחו של מושיב היה גדול גם בשדה ההוראה. הדבר הזה התגלה ביחוד כשעזר לי בהוראה, בתור אסיסטנט, בסמסטר החורף של שנת תרצ"ו.

את מאמרו המדעי הראשון על "חמרי צמיחה" הוא מפרסם ב"הטבע והארץ", כרך ד'. במאמר זה הוא נותן סקירה על מצב ידיעותינו בפרובלימה זו בזמן הזה. המאמר הזה, המצטיין בפשטותו,

בבהירות ההבנה ובסגנונו המדויק והשוטף, מוכיח כבר בעליל את גדלו של מחברו וראשית כל את העצמאות שבמחשבתו. הוא מצליח לסדר את העבודות השונות והמרוכות הידועות בענף זה לשיטה אחת ומוסיף במקום זה או אחר את בקרתו העצמאית.

מענינת מאוד היא גם אישיותו של מושיב. היתה זו אישיות מושלמת כתכלית השלמות, דבר הנדיר מאוד בגיל זה. אישיותו הקסימה את כל אחד שבא במגע ישר אתו והיא גם גרמה לידי כך, שהיחס בינינו היה יחס של ידידות. הקסם הזה נגרם מצד אחד על ידי בהירות נפשו ובטחונה ומאידך גיסא על ידי פשטותה ותמימותה.

שתי העבודות של מושיב שנתפרסמו בחוברת זו לא היו מושלמות עדיין בזמן פטירתו. למרות זה החלטנו לפרסמן מבלי שנויים רבים, כיון שגם במצבן זה, הן מצעידות אותנו צעד ענקי קדימה בהבנת הפרובלימות הנידונות ופתרוןן.

מ. אבן-ארי (ו. שורץ) מי שהיה מורו של גרשון באוניברסיטה העברית

עתון לבוטניקה, סיון תרצ"ח—1938

★

נערמו כבר שנתיים על קברו של גרשון.

הרעיון שגרשון מת, שמרצו וכשרונותיו אינם עוד לשירות התנועה — קשה. קשה — כי הוא היה סמל החיים התוססים, הדינאמיות והפעולה הבלתי-פוסקת, בכל שטח שבו עסק — בתנועה, במדע או בשמירה — כאלה היו תכונותיו.

ועתה — איננו. מקומו בתנועה נשאר פנוי, חלל ריק.

גרשון הצעיר לא הספיק להשאיר אחריו משהו מגובש וגמור, שישמש סיכום לעבודתו ולמחשבתו הנועה. הוא אבד באביב חייו. נשארו התחלות, רעיונות וערכי מחשבה מדיניים ומדעיים, הדורשים את המשכם וסיכומם. את פעולתו של גרשון עצמו חתך המות.

הכרתי את גרשון עוד בבית הספר. כבר אז ריכז סביבו מספר חברים, והמעולים שבהם נפגשו אח"כ יחד בתנועה.

33 — 1932. ימי החוגים המארכסיסטיים. גרשון עומד בראש הפעולה. מיחידים מעטים הולכת וקמה תנועה.

גרשון — הרוח החיה: הוא המדריך, הוא המארגן, הוא המרצה, הוא הכותב. נסיעותיו ונדודיו לת"א ולמושבות מביאים בעקבותם גרעינים חדשים לתנועה. התנועה מכה גלים תחת ניצוחו של גרשון.

הפעולה מסתעפת ומתרחבת. סניפים, תאים, חוגים. שאלות רבות תובעות ליכון ובירור. גרשון דוחה את נסיעתו לחוץ לארץ להשתלמות מדעית. והוא עושה את חייו קודש לפעולת התנועה. כשרונותיו ומרצו מפלסים לו נתיב גם בשטח המדע. הוא מתחיל להתבלט כאחד התלמידים המעולים החותר בדרך מיוחדת לו להבנת שאלות מדעיות שונות.

בשיחה עם ערבי — תרצ"ד.

גרשון היה לא רק איש המדע, התעמולה המדינית והארגון, הוא היה גם איש ההגשמה העצמית, השתתף בפעילות במשמרות פועלים שובתים ובמלחמה נגד מפירי-שביתה. גם בשטח ההגנה פעל רבות. כבר ב־1929 היה בין מגיני ירושלים, ועם פרוץ מאורעות 1936 נמצא בחזית הראשונה. בהגינו על קרית-ענבים מצאו המות הארור. גרשון איש החיים, השופעים מרץ ותסיסה, איש העקשנות והמסירות — איננו. חייו השלמים, מלאי המחשבה והפעולה ומותו הטראגי יהיו לנו לסמל — כיצד לחיות למען איריאל השחרור ולמות כגבור.

אנו ננציח את דמותו בקרב הנוער וציבור הפועלים בארץ. גרשון החי שנא הספרים ודמעות, אהב חיים, תנועה ותסיסה. אף אנו לא נבכה אותו. ישמש לנו זכרו כלפיד בוער, אשר יאיר את דרכנו זרועת המכשולים.

פגישות במשמרת

את גרשון הייתי רואה בעודו ילד, בן למשפחה הירושלמית המושרשת. פעם ב־1930 הזדמנתי לחדרו של ב. ב., פועל בנין ירושלמי, ופגשתי שם חבורת נערים שלאור עששית דועכת שמעו מפי ב. ב. תורת המטריאליזם ההיסטורי והציונות המרכסיסטית.

בקיץ 1932, בעת המלחמה על עבודה עברית מאורגנת בבנין הבריכה העירונית הגדולה בשכונת רוממה שבירושלים היינו יוצאים יום יום – עשרות פועלי בנין – למשמרת ליד המגרש הגדול שהוחל בהכשרתו מתוך נישול הפועל המאורגן.

במלחמה קשה עמדנו אז, פועלי ירושלים, מול חזית משולשת של העירייה הנשאיבית, הקבלן הנכרי והפרקציה שעזרה על ידם. המשמרת עמדה יומם ולילה, כי גם בלילות עבדו בהכשרת המגרש, כי גם בלילות נמשך החרם על הפועל העברי המאורגן.

בוקר אחד באו שלשה נערים והודיעו שהם מתגייסים למשמרת ומוכנים לעמוד בה כל הזמן. אחד מהם היה פועל צעיר בבית חרושת פרומין ושנים האחרים מהנוער הלומד. בין אלה השנים הכרתי את גרשון.

בעמדנו במשמרת התפתחה שיחה ובפשטות מקורית הסביר גרשון למה הוא וחבריו – חברי "החוגים המרכסיסטיים" התגייסו למשמרת זו. פה, במשמרת, הכרתי לראשונה.

ועוד פגישה עם גרשון, ושוב במשמרת. הדבר היה בימי שביתת פועלי פרומין, כשהפועלים השוכתים היו עומדים ליד שער בית החרושת ומדי בוקר, לעיניהם, היו עוברים בהתגרות שחצנית לעבודתם בבית החרושת מפירי השביתה "הלאומיים" תחת משמר השוטרים. בוקר אחד התקבצנו יחד עשרות פועלים. לפני לכתנו לעבודתנו בבנינים, ועלינו לגבעת שאול להצטרף למשמרת שובתי פרומין. בכניסה לגבעת שאול פגשתי את גרשון בעמדו על יד אפנים. הוא היה המקשר בין המשמרת שליד בית החרושת ובין המשמרת שעמדה בכניסה לשכונה. כולו רצינות ודרך לקראת מילוי תפקידים, בלי לבקש חשבונות רבים, בפשטות ובנאמנות. פעילותו הרוחנית, שהתבטאה הן בעבודת חקירת הצמח החי והן בהדרכה רעיונית מרכסיסטית של נערים עובדים ולומדים, עלתה בד בבד עם קיום המצוות המעשיות של תנועת הפועלים הארצישראלית.

פגישתי האחרונה עם גרשון היתה גם היא במשמרת. שלשה ימים לפני אותו הלילה האפל, בו נפצע פצעי מות בעמדו על המשמר כאחד מאנשי "הנודדת", בעת אחת ההתקפות המרובות של כנופית פורעים על כפר פועלים עברים, נסענו יחד לקרית ענבים. בדרך התפתחה שיחה ערה על המצב בארץ ועל המצב בעולם. גרשון ניתח בפשטות טבעית את מאורעות הימים, כשם שטבעית ופשוטה היתה לנו הנסיעה הזאת לקרית ענבים המותקפת. זו היתה נסיעתו האחרונה למשמרתו האחרונה.

א. ארסט
עתון התנועה לאחדות העבודה, 5.9.1946

מתוך צרור מכתביו

אני ממחר לענות לך, כי עומד אני לעזוב את ירושלים ולצאת לעבודת "החוגים" בעמק. כפי שכבר כתבתי לך, ולא יהיה סיפק בידי אחר-כך לכתוב — — —
קראתי עתה בפעם השניה את "זכרונות א. פ. קרופוטקין". כשקראתי ספר זה לפני שלוש שנים, לא ירדתי להבין את כל המפואר שבו. הפעם נתרשמתי לא מפאת האידיאות החבויות בו, אלא יותר מפאת התיאור המפורט של כל העובר על רבולוציונר בדרך חייו: המלחמה באידיאות אשר העלו עובש; הקרע בין האבות והבנים: שלילת כל אשר יאמר "קדוש" עלידי סתם בני-אדם. והנך מתחיל להבין, שאין אנו הראשונים, המחפשים דרכים חדשות ומבקיעים להם דרך באמונה כבירה לקראת העתיד — המחר, מתוך שנאה ובוז ל"היום" החשוך והעכור. איאפשר לה לשום תנועה חברתית, הבאה לתקן את החברה תיקון יסודי, בלי אנשים אלה. ההיסטוריה הרוסית של יובל השנים האחרונות היא בשבילי מעיין אשר אינו חרב לאמונה מתגברת באידיאלים שלי וכוח נוסף לדחיפה חדשה להמשיך ולהמשיך. כל ארץ וארץ חייבת לתת את אנשיה לצבא אנשי המחתרת, לאלה החותרים אל העתיד. רוסיה נתנה את מבחר בניה. ואף אנו, הנוער בארץ, צריכים לתת את הכוחות לפריצת הפרצים בחשכה האופפת אותנו.

הניהליזם — אנו כבר רחוקים מרחק עצום. הדוגמא הקלאסית ל"ניהיליסט", כפי שמציין קרופוטקין, היא: הניהיליסט אומר לחבירה, שלא מעניין אותו לשמוע שיחות על שמלות משי. אין אנו זקוקים עוד לניהליזם כזה. אך יש עוד צורך ב"לאו" הגדול במרדנות הגדולה כנגד כל הפעוטות ואף הגדולות, כנגד כל השקרים האופפים אותנו, במתכוון ושלא במתכוון.
וביותר השפיע עלי קטע המספר על התרוצצות הפנימית אשר בו, התרוצצות בין הנטייה למדע ובין תביעות המעשה למען האידיאה החברתית. המדע מושך, משעשע ומענג. הוא מבטיח לך רבות גם בחיך אתה. ודרושים הרבה כוחות כדי שלא להיגרר אחרי פיתוי זה. בימינו השאלה היא: מדע — כן, אולם לשם מי? מי הוא זה הנהנה מכל ההמצאות והחידושים של המדע? הווה אומר, שהחברה כחברה אינה נהנית מזה... יפה הוא תיאור טיוליו בפנילאנד והתרוצצותו בין האכרים הדלים ובין המוסדות למדע ומחקר. ולבסוף פנה לחברה ובעיותיה, להמונים העובדים. — — —

השבוע כתבתי משהו לבוליטיין (הכוונה לבוליטיין של החוגים המארכסיסטיים — המעתיק). בין השאר ניסיתי להבהיר את הרעיון, שהאימפריאליזם יוצר במושבות גם את הלאום וגם את השאלה הלאומית בעת ובעונה אחת. ארץ הבנויה על בסיס כלכלי פיאודלי אינה יכולה להתלכד כדי גוש שלם, לא תיווצר בה האחדות הלאומית, כאשר המשק הוא מפורר ואף חברה עשויה פירורים פירורים. האימפריאליזם מכניס למושבות את השיטה הקפיטאליסטית, מארגן את השוק הכולל, את הכלכלה של מדינה אחידה. ומכאן הבסיס להתלכדות הלאום. אולם מתוך זה שהאימפריאליזם מייצר את התפתחותן הכלכלית של המושבות, הריחו מייצר את השאלה הלאומית. כך צריך לראות את הדברים ולא כדרך חכמי הבורגנות המדברים על המזרח, שהיה ישן ומנמנם, ולפתע הקיץ משנתו.

בטיול לעקבה — תרצ"ג.

★

— — — סעדתי את סעודת הצהרים עם הרועים אשר על הגלבוע בחורשת תל-יוסף הישנה. אחר הצהרים נשארתי יחיד, התרחצתי, ישנתי. רעיון משעשע עלה במוחי: ראיתי את עצמי דוגמת מהפכן רוסי, שנתגלגל בין רועי צאן ועושה ביניהם נפשות לרעיונו. מובן, שאין המשל דומה לנמשל. אך טוב היה לי עם החברייח, יש בהם משהו עז ובריא, שאינו משתמע לשני פנים. ומשתרכוש אותם — נאמנים יהיו. לא היה לי חשק לעזוב את החורשה. ואילו היה אוכל בילקוטי, ודאי הייתי נמצא שם גם עכשיו. אלא שברור לי, כי ההרמוניה ושפע הרגשות שבהתייחדות עם הטבע, לא לנו הוא. המהפכן חייב להיות מרוכז במחשבה אחת, ברגש אחד, אשר הוא ציר כל חייו.

חיפה, 16.8.1933

★

— — — דברנו כאן משהו על פרובלימת האהבה. רבים יודעים לעלות אל הפסגה האחת, אשר קוראים לה "אהבה". רגשות אלה אינני יודע. יודע אני יותר מזה, את השנאה. יודע אני לשנוא, לשנוא בכל לב, באשר אוהב אני את בני האדם, אהבה שהופכת לשנאה שוב דיאלקטיקה. משום שמאמין אני באדם, על כן אדרוש ממנו רבות ומשום כך שונא אני אותו בלב ונפש. כל אותם היצורים, העקרים מבטנם ומעלה, אין הם בני-אדם לדידי.

פתח-תקוה 17.3.1934

★

— — — "נמצא עמי בכתובים מאמר על החקירות החדשות בשאלת המוטציות. האם יש מקום למאמר מעין זה בעתונכם? (כמובן, שאשתדל לעשותו פופולרי ככל האפשר).

ירושלים, 24.5.1936

★

— — — "אשר לעצם החוברת חושב אני את החוברת האחרונה ליפה, מענינת ומשוכללת וערוכה בטוב טעם, ואף הדרגא המדעית והפופולרית בה עומדות על הגבה. מי יתן ותמיד תופענה חוברות מסוג זה!
"כמו כן רצוני לאמץ את ידו במפעל החשוב הזה אשר בו הוא עוסק. לדידי הרי חושב אני לחובה לכל עוסק בטבע בארץ לאמץ את ידיו, ולא רק במלים, כי-אם בכל האמצעים האפשריים.
את מאמרי הבא אשלח בקרוב."

ירושלים, 13.6.1936

גרשון